

Samenvatting behorend bij de scriptie 'Liturgie van kwetsbaar leven: een verkennende studie naar de contouren van een liturgie van kwetsbaar leven in het licht van de samenhang tussen grenservaringen, liturgie en theologie.'

Mignon van Bokhoven (januari 2020)

In mijn scriptie staan drie begrippen centraal die steeds op elkaar betrokken worden: kwetsbaar leven, liturgie en theologie. De hoofdvraag is gericht op het zoeken van bouwstenen voor een liturgie van kwetsbaar leven en heeft zijn startpunt in het denken van hoogleraar remonstrantse theologie Christa Anbeek. Het theologisch denken van Anbeek is verbonden met de thema's kwetsbaar leven en ervaringen van ontregeling. Anbeek geeft een aanzet voor een ervaringsgerichte theologie waarbij de algemeen menselijke ervaring van kwetsbaarheid als fundament en uitgangspunt van theologiseren wordt genomen. Als handelingspraktijk van een theologie van kwetsbaar leven is het voorstel te zoeken naar contouren voor een *liturgie* van kwetsbaar leven, waarbij net als voor de theologie de concrete levenservaringen van mensen het fundament zijn.

De drie begrippen worden steeds in samenhang gepresenteerd: de *liturgie* van kwetsbaar leven heeft haar fundament in de *concrete ervaringen van ontregeling* van mensen. Tegelijkertijd is de liturgische praxis volgens de inzichten van de liturgische theologie bron en vindplaats van systematische *theologie*.

In deze scriptie worden de begrippen kwetsbaarheid, liturgie en theologie in drie hoofdstukken bestudeerd. Ten eerste wordt gezocht naar de betekenis van kwetsbaarheid als *condition humaine* en naar de kenmerken van grenservaringen. Grenservaringen zijn ervaringen die het gewone bestaan ontregelen, vaak verlieservaringen, die ons brengen in een situatie van verwarring en onrust, waarin onbekend gebied openbreekt en waarin gezocht moet worden naar nieuwe inzichten en oriëntatiepunten. Tot slot van deze verkenning wordt voorgesteld om dergelijke ontregelende ervaringen te structureren naar de grondvorm van een overgangsritueel, een *rite de passage*.

De tweede stap is de bestudering van de begrippen ritueel, overgangsritueel en *rite de passage* met behulp van de inzichten uit het werkveld van de rituologie. Voor deze scriptie is daarnaast veldwerk verricht bij drie liturgische bijeenkomsten die het thema 'grenservaringen' en kwetsbaar leven adresseren. Uit de bestudering van de literatuur uit de rituologie en de voorbeelden uit de liturgische praxis worden bouwstenen aangedragen voor een liturgie van kwetsbaar leven.

Het derde deel presenteert en evalueert vier benaderingen van liturgische theologie. Liturgische theologie is een discipline van de theologie die de liturgische *praxis* als bron en vindplaats van theologie beschouwt. Dit is een benadering die binnen de theologie steeds meer in de belangstelling komt te staan en biedt methoden die werkzaam kunnen zijn voor een verdere doordenking van een ervaringsgerichte theologie.

Tot slot worden in de Discussie gezichtspunten aangedragen voor een verder gesprek over de rol, de taken, verantwoordelijkheden van liturgisch voorgangers in vernieuwende initiatieven.

Artikel

Naar aanleiding van deze scriptie heb ik een artikel geschreven en aangeboden aan het tijdschrift *Handelingen*, tijdschrift voor praktische theologie en religiewetenschap. De coronatijd is voor velen een tijd van ontregeling, voor mensen individueel maar ook voor de samenleving als geheel. In het artikel betoog ik dat liturgie en rituelen behulpzaam kunnen zijn om de weg te vinden te midden van chaos en verwarring wanneer het onbekende land dat betreden wordt. Het is een uitnodiging om

nieuwe waarden te ontdekken. Daarnaast doe ik een voorstel om met behulp van de liturgische theologie nieuw perspectieven te zoeken voor de theologie. Daarbij sluit ik aan bij het denken over een theologie van de kwetsbaarheid.